

20 липня 2021 року, за ініціативи завідувача відділу «Дослідження українського козацтва», заступника директора, доктора філософії, доцента, виконуючого обов'язки професора Інституті Східної Європи(ІСЄ) Тараса Каляндрука, відбулась презентація XXI Числа наукового журналу «Українознавець» за XXI рік, на якій вченими Інституту Східної Європи обговорена стаття Тараса Каляндрука «Сталінська фальсифікація про характерників, або як з гайдамаків робили маніяків», яка поміщена на сторінках: - С.47-54.

З XXI Числом наукового журналу «Українознавець» вже можна познайомитися на сайті Інституту Східної Європи, у Львівській національній науковій бібліотеці імені Василя Стефаника, а сьогодні презентуємо та пропонуємо для обговорення і Дружам у мережі ФСБУК...

Тарас Каляндрук

Сталінська фальсифікація про характерників, або як з гайдамаків робили маніяків. ©

Як вказано в настановах для спеціалістів інформаційної війни, національно-психологічні особливості кожного народу представляють першочерговий інтерес. Вони є найважливішою характеристикою, без врахування якої неможливо досягнути максимального психологічного впливу. Спеціальні дослідження показали, що правильне врахування національно-психологічних особливостей народу підвищує ефективність психологічного впливу на нього майже на третину [10,с.162, с.168].

Як відомо, ці національно-психологічні особливості великою мірою формують історичну пам'ять нації. Саме тому важливою складовою інформаційної війни, яку нині активно провадить проти України путінська Росія, є наруга над історичною пам'яттю українців, її висміювання або демонізація. Як підтверджують історичні факти, нівелювання, витіснення з історичної пам'яті підкореного народу лицарських традицій було типовою практикою московських колонізаторів. Згадаймо, як сумнозвісна Єкатеріна II, обгрунтовуючи підступне знищення Січі, у своєму маніфесті оголосила запорозьких козаків грабіжниками-бандитами [15,с.683].

Згодом, за тією ж схемою, вже червона Москва зображала бандитами петлюрівців, гетьманців, холодноярців та ін. У час Другої світової війни для дискредитації українського визвольного руху сталінськими опричниками широко практикувалась діяльність так званих спецбоек (енкаведисти переодягалися в форму УПА і по-звірячому вбивали мирне населення, а згодом це подавалось як злочини бандерівців). У наші дні, в час гібридної агресії, московські пропагандисти не менш активно вигадують дикі чутки про «распятих мальчиків» в зоні проведення АТО, застосовують найбрудніші методи спецпропаганди. Однією із особливостей нинішньої інформаційно-психологічної операції є активне використання антиукраїнських напрацювань ще сталінської епохи. Так, порівнюючи інформаційну війну проти українців, що передувала Голодомору, з сьогоденням, дослідники відзначають абсолютно ідентичні пропагандистські прийоми і тенденції: «У тому, що ми сьогодні бачимо, немає нічого нового. У сучасній російській пропаганді дуже багато того, що було притаманно пропаганді 30-х років: «Будь-який прояв української самосвідомості тоді кваліфікувався як прояв петлюрівщини. Готуючи знищення куркуля, готувалося і знищення петлюрівця...». Так само як зараз українці у пропаганді адептів третьої імперії виступають у ролі «фашистів», «хунти», так і в 30-ті роки прості працівники і селяни поставали в образах фактично демонів – тих, хто несли загрозу. У карикатурах, у пресі вони виглядали як злодії, бандити» [3].

Яскравим прикладом такого пропагандистського твору сталінської епохи є стаття Миколи Горбаня «Розбійник Мацапура», в якій звірячі злочини кримінальної банди набувають рис «гайдамаччини» і «характерництва». На превеликий жаль, із часів здобуття Україною незалежності ця сталінська фальшивка про людоджерів-характерників ніким із українських дослідників козацтва не була проаналізована і спростована. Тому і до нині вона справно слугує путінським пропагандистам невичерпним джерелом антиукраїнських інсинуацій та вигадок. Зокрема, саме на неї посилаються як місцеві так і запорозькі україножери, які намагаються довести, що гайдамаки, і особливо запорозькі характерники, насправді є лютими ворогами українського народу, які століттями, в прямому сенсі, виточували й пили з нього кров. Звичайно, можна було б просто відповісти на цю статтю пророчими словами нашого генія Тараса Шевченка (до речі, онука гайдамаки), який дав гідну відповідь подібним ненависникам України: «Гайдамаки не воины –

Разбойники, воры.
Пятно в нашей истории...»
Брешеш, людоморе!
За святую правду-волю
Разбойник не стане,
Не розкує закований
У ваші кайдани
народ темний...» [19,с.280].

Але ми відкладемо емоції в сторону і спробуємо детально проаналізувати як, коли і з якою метою створювалася дана стаття, наскільки об'єктивними є висновки її автора. Для початку вартує згадати час, місце та передісторію з'яви цієї статті. СРСР, 1927 рік, епоха раннього сталінізму. Більшовицький режим чимдалі більше нав'язує суспільству комуністичну ідеологію, яка вже набирає всіх ознак релігійного культу: віру у «вічно живого»

мавзолейного божка Леніна і його «геніального» наступника Сталіна. Першочерговим завданням кремлівських вождів було перетворення населення імперії на рабів особливої породи – зденаціоналізованих і бездуховних гомосовєтїкусів. Тому із самих початків свого існування червона ідеократія повела нещадну боротьбу з будь-якими альтернативними релігійними та ідеологічними концепціями. На хвилі цієї боротьби в СРСР знищували храми, палили ікони, репресували священників. При цьому активну роль відігравала пропаганда, масово з'являлись книги і статті з розвінчуванням церковних «чудес», паплюженням священнослужителів тощо. Під удар репресивної системи потрапляли всі без винятку представники релігійних конфесій: єврейські цадики і рабини, мусульманські муфтії, імами і мулли, буддистські лами і навіть керівники теософських об'єднань. Не уникли переслідування й давніші езотеричні традиції, які користувалися авторитетом у людей і, на думку комуністичної влади, могли впливати на суспільну думку. Репресії торкнулися навіть сибірських шаманів, яких у комуністичній пресі й «науці» шельмували як «епілептиків», «психопатів» і «носіїв венеричних хвороб» [17,с.87,с.93,с.98].

Саме в цей час у Харкові з'являється на світ стаття «Розбійник Мацапура» (побутово-історичний нарис). Автором статті є марксистсько-ленінський історик Микола Горбань. Чому я відразу наголошую на його ідейних переконаннях? Та тому, що комуністичних істориків від істориків всього світу відрізняє передусім характерний стиль фальсифікування історичних фактів в угоду комуністичним догмам. Наприклад, основою комуністичної теорії був так званий «класовий підхід», тому в будь-якому історичному явищі чи факті більшовицькі історики намагалися вишукати ознаки «класової боротьби», при цьому підтасовуючи, фальсифікуючи чи замовчуючи факти. Інша особливість, яка вирізняла їх від істориків решти світу, – соціальне лицемірство. Більшовицькі історики працювали, керуючись вказівками комуністичного центру і під його жорстким контролем. Сьогодні вони могли «науково» обґрунтовувати великий вклад в історію Троцького, Радека чи Бухаріна, а завтра – «історично» доводити їх злочинні дії і шкідливість для справи побудови комунізму. Варто поставити собі запитання: для чого більшовикам був потрібен вихід цієї статті? Щоб відповісти на нього, достатньо прочитувати інструкцію одного з більшовицьких бонз своїм агітаторам в Україні: «Ні для кого не таємниця, що не Денікін змусив нас залишити межі України, а грандіозне повстання, що його підняло проти нас українське сите селянство. Комуна, черезчайку, продзагони, комісарів-свреїв зненавидів український селянин до глибини всієї душі. У ньому прокинувся вільний дух запорозького козацтва і гайдамаків, котрий дрімав сотні літ. Це страшний дух, котрий кипить, нуртує, немов грізний Дніпро на своїх порогах, і змушує українців здійснювати чудеса хоробрості. Це саме той дух вільності, котрий давав українцям надлюдську силу протягом віків воювати проти своїх гнобителів: поляків, московитів, татар і турків та одержувати над ними блискучі перемоги» [4,с.150].

Потужне відродження в Україні козацького духу викликало всенародне повстання проти Москви. Дійшло до того, щоб підманути українців, кремлівські бонзи навіть змушені були організувати так зване «червоне козацтво». Правда, до червоних характерників справа не дійшла. У той час у боротьбі УНР проти московських окупантів важливу роль відіграли саме загони петлюрівських гайдамаків, і комуністи це дуже добре запам'ятали. Тому в більшовицьких ідеологемах прогресивним «червоним козакам» протиставляються саме гайдамаки. Згодом, добре залили сала за шкіру окупантам повстанці Холодноярівської республіки, які теж виводили свою традицію від гайдамаків Гонти і Залізняка. Навіть у час написання Горбанем статті, більшовикам не вдалося остаточно придушити цей козацько-гайдамацький дух, і в Україні де-не-де все ще спалахували повстання. Становище було настільки непевне, що більшовики навіть не наважувалися перенести головні установи окупаційної адміністрації до Києва і тримали їх у прикордонному Харкові, який і став центром ідеологічної боротьби з «контрреволюційним петлюрівсько-гайдамацьким охвістям». Щоб зламати хребет непокірному українству, для більшовицької верхівки було вкрай важливим знищення козацького духу всіма можливими засобами. У масовому порядку репресувалися ті, хто прославляв українське козацтво: письменники, поети, художники, науковці. Переслідування торкнулося навіть незрячих співців козацької традиції – кобзарів. Їх буде масово винищено трохи пізніше, перед самим Голодомором [8,с.300].

Цікавий факт: в офіційних документах щодо учасників антирадянського опору став вживатися термін «бандити» замість «повстанці», виставляючи, таким чином, визвольні змагання як банальний кримінал. Відповідно, й військово-історичну традицію, на яку спиралась повстанці, окупаційна влада намагалась представити як кримінальну. З цією метою у 1926 році з Центрального архіву Росії в Україну було передано кримінальні справи, в яких сталінські історики мали відшукати негатив на гайдамаків. Ось як скромно згадує про це сам Горбань: «через те, що дуже часто між справами про «колодников, воров и разбойников» трапляються справи гайдамацькі, я вирішив переглянути й цю справу» [2,с.174].

Нагадаємо, що всі важливі документи часів Гетьманщини Росія відмовляється передавати Україні й донині. Серед переданих кримінальних справ Горбань «наштотхнувся» на матеріали суду над кримінальною бандою розбійників-маніяків. У справі, яка датується 1730-40-ми роками йдеться про нелюда Павла Шульженка, на прізвисько Мацапура, який, зі зграєю собі подібних, на теренах Сумщини та Полтавщини грабував, катував та вбивав людей. Особливо несамовиті звірства недолюдки виявляли до жінок, яких гвалтували, після чого забивали палками до смерті, розчленовували і поїдали частини плоті, вирізали з утроби немовлят. Ці макабричні злочини вжахнули тодішнє населення Гетьманщини. Тепер же історія банди звироднілих нелюдів стала в пригоді сталінському істориків у його боротьбі проти «надмірної ідеалізації козащини (гайдамаччини)». Досліджуючи прізвисько бандита Мацапури, Горбань намагається притягнути його за вуха до запорозької традиції:

«...Мацапурою його названо під час його розбишацьких пригод. Це ж давній звичай запорозький давати інші прізвища всім, хто вступав до війська запорозького. Що запорожці брали участь у гайдамацьких ватагах, то цей звичай і по гайдамацьких ватагах, а також само і по розбишацьких. Так само і в Михайла Мищенка було друге прізвище - Великий» [2,с.188].

По-перше, практика давати прізвиська була поширена серед широких кіл населення, і не лише на Запоріжжі. Наприклад, у кожному селі чи місті люди, крім прізвища, мали ще так зване вуличне прізвисько. Зрештою, практика давати прізвиська була поширена і в кримінальних колах. Наприклад, верховний вождь Горбаня – Джугашвілі-Сталін – у своїй бандитській юності мав кличку «Коба».

По-друге, зі справи випливає, що Мацапура-Шульженко ніколи не був на Запорізькій Січі, як і члени його банди, і не мав жодного стосунку до козацтва. Натомість, за визначенням Горбаня, він був «справжнім сільськогосподарським пролетарем» [2,с.189].

Зрештою, навіть саме прізвисько Мацапура красномовно натякає на його пролетарське походження: «Мацапура – грубий неотесаний мужик. Мугир. Див.Лобур, Гевал, Товпига» [1,с.222].

Як розповідав у суді сам Шульженко-Мацапура, він виріс безбаченком на руках у матері-наймички, котра, як випливає зі справи, не відзначалась високими моральними якостями. З юних років став на темну стежку, займався злодійством і конокрадством, вбивствами, не вилазив із тюрем. У 1739 році в Прилуках був звільнений від смертної кари з умовою праці тюремним катом [2,с.176,с.185].

По-третє, як бачимо зі справи, жодного разу ані Мацапура, ані жоден із його спільників на допитах ніколи не називали свою банду гайдамацьким загоном, а самих себе «гайдамаками» або ж «характерниками». Також ніде в справі не називають їх ні «козаками», ні «гайдамаками», ані «характерниками» і самі судді, які, напевно ж, прекрасно знали, з ким мають справу, і чітко відрізняли бандитів від гайдамаків. Таке виявлення соціальної належності Мацапури і його бандитів відразу ставить Горбаня в досить небезпечне становище перед його більшовицькими хазяями, адже біографії мацапурівців більше нагадують життєвий шлях середньостатистичного чекіста-головоріза. Ні для кого не секрет, що в часи Горбаня саме такі, як Мацапура, «сільськогосподарські пролетарі» з кримінальними замашками, стали головною опорою більшовицької революції, іменем якої творили найбільш дикі звірства. Натомість, жертви Мацапуриних горлорізів – заможні селяни, купці, козаки – були головними класовими ворогами більшовиків. Усвідомлюючи небезпеку, Горбань пробує, як кажуть у народі, «перекинути дохлого kota на чужий город», тобто перетворити пролетарів-кримінальників у «гайдамаків», тому продовжує маніпулювати фактами: «Друге, що дає нам справа Мацапурина, це те, що розбишацька ватага організована цілком за зразком гайдамацької ватаги. На чолі стоїть отаман Мацапура, у ватазі є молодики і старші. У важливих випадках вся ватага радиться, що робити, як бути» [2,с.190].

І знову ж таки, подібна організація аж ніяк не є якимось оригінальним маркером «гайдамаччини», вона характерна для будь-якої більш-менш організованої спільноти, при чому не лише військової (можна згадати господарські артілі чи чернечі братства). Зрештою, за такою ж схемою влаштована і будь-яка кримінальна банда, і, та ж партія більшовиків. Як бачимо, і в цьому випадку безпідставне оголошення банди Мацапури гайдамацьким загоном цілком на совісті сталінського історика. Особливі сподівання Горбань покладає на епізод, коли до банди приєдналися четверо нібито запорожців: Іван Таран, Михайло Макаренко, Денис Гриценко, Мартин Ревиський, з якими прибув і писар Василь Ревиський, очевидно родич Мартина [2,с.176].

Пізніше, саме ці новоприбулі відзначилися у банді найбільш кривавими звірствами. Цьому факту Горбань намагається надати особливої ваги, базуючи на ньому такий «науковий» висновок: «Нарешті, треба відзначити, що у ватазі Мацапуриній були запорожці, які саме й на ворожіння, й на людожерство навчали інших учасників ватаги. Треба згадати тільки, що в XVIII столітті, не кажучи про раніші часи, на Запоріжжі існував тип запорожця-химеродника, характерника, ворожія. Не тільки селянство, ба навіть панство польське, тієї думки держалося, що керовники гайдамацьких ватаг – характерники. Погляд цей на запорожців тримався міцно, отже й перенесений був цілком і на розбишацьких ватажків. І деякі підстави були, бо серед цих ватажків, очевидячки, не один такий траплявся, як Таран, Ревиський, що знав як ворожити. Природна річ, постать такого ватажка оточувалася пошаною, рядові члени ставилися до нього навіть і з побоюванням, та й сам він вірив у силу ворожіння. І Мацапура теж, як видно з справи, замовляв кров. Віра в силу ворожіння була така, що й сидючи в тюрмі Мацапура з товаришами вірив у те, що вони «потому пойманы, что не схватили сердца» [2,с.191].

Як відомо з історичних джерел, характерники – козаки, наділені надприродними здібностями. Серед запорожців характерники вважалися елітою, саме вони очолювали козацькі загони. Про характерників було складено чимало народних легенд і переказів, художники змальовували їх у численних парсунах «Козак – душа правдивая», про них згадували у своїх творах Євген Гребінка, Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Яків Кухаренко, Іван Попко, Олекса Стороженко, Микола Костомаров, Дмитро Яворницький, Яків Новицький, Андріан Кашенко, Андрій Чайковський та багато інших. Таким чином, образ характерника став важливим елементом української культурної традиції. До того ж, традиції самобутньої, відрубної від Москви, де такого явища як характерники ніколи не було. Природно, що характерники, як воїни, наділені містичною силою, викликали ненависть у московських колонізаторів. Але і в даному випадку Горбань суперечить сам собі, адже ж не «запорожці» і «характерники» Таран чи Ревиський очолили ватагу, а наймит Мацапура. Натомість у гайдамацьких загонах тих часів діяло правило: «...Ватажки були з запорожців, а їх дружина набиралась з охотників» [18,с.294]. Ба більше, за згаданою

Горбанем традицією, гайдамацькі й козацькі загони зазвичай очолювали не прості запорожці, а саме характерники. Тому у випадку, коли б пристали до банди «запорожці» виявилися ще й характерниками, як намагається нас переконати Горбань, шансів верховодити загonom у Мацапури не було й поготів. Січові лицарі ніколи б не визнали над собою керівництво мугиря-наймита без військового досвіду, та ще й ката. Адже особа останнього була упослідженою в тодішньому суспільстві і стояла на найнижчій ланці соціальної драбини, катів зневажали і цуралися, на що вказує і сам Микола Горбань: «...серед народу назва кат вважалася за «поносное и ненавистное, и вообще в народе считалась мерзостным» [2,с.192].

Як тут не згадати відому запорозьку приказку: «Зроду-віку козакові та не бути катом!». Про ставлення запорожців до катів промовисто говорить і той факт, що навіть на Січі вони намагалися вибирати «заплічних справ майстрів» не зі свого середовища, а серед полонених татар або ж між злочинців. Як свідчить Олександр Рігельман, який у ті часи особисто бував на Січі: «Для цих страт вони катів і від давнини не мали; а коли була потреба злочинців стратити, то довбиш з командою, виходячи за місто, злочинця злочинцеві вішати, або яку іншу призначену товариством страту, здійснити наказував, і то такому, котрий сам був до страти засуджений; якщо ж був лише один злочинець і виконати йому вирок було нікому, то його залишали в тюремній ямі до тих пір, доки другий злочинець не з'явиться, і так вішав завжди новий старого злочинця» [15,с.730].

Зрештою і сам Мацапура став катом, будучи засудженим за вбивство. Як бачимо, коли б Мацапурина згря дійсно була гайдамацьким загonom, і в ній дійсно були б запорожці, то ставлення запорожців до простого наймита, до того ж ще й колишнього ката, не давало Мацапури жодних шансів бути ватажком. Тим більше запорозький характерник ніколи не став би до наймита на службу. Якби вони дійсно були справжніми запорожцями, то саме хтось із їх числа, наприклад, той же Таран, але аж ніяк не Мацапура, мав би очолити ватагу. Розуміючи всю суперечливість власних міркувань, Горбань намагається здійснити ще одну підміну поняття, натякаючи на «характерництво» вже самого Мацапури. Намагаючись надати Мацапури бодай якихось рис «характерника», Горбань заявляє, що той, мовляв, вмів замовляти кров і вірив у ворожбу. Даруйте, але ж традиція замовляння крові й віра у ворожбу в тогочасній Україні (як і в усій тогочасній Європі) була надзвичайно поширена серед широкого загалу. За такою логікою «характерниками» можна оголосити всіх сільських баб-шептух, міських цирульників чи навіть циганських ворожок. Але ж, як ми знаємо, Мацапура був простим наймитом і катом, ніколи в житті не був на Січі, тобто не міг знати січової характерницької традиції. Натомість замовляти кров, як і віри у ворожіння, міг навчитися в кримінальних колах, або й на катівській роботі. До слова, в усіх звірствах Мацапури яскраво проглядаються саме катівські навички, адже тодішні кати професійно займалися розчленуванням людей. Крім того, саме в катів практикувалося вживання в їжу крові і м'яса засудженого. Відомо, що в сім'ях катів у Європі навіть зберігали кров страчених злочинців, адже вона наділялась магічними властивостями. Так само ними використовувались частини тіла страчених, наприклад, пальці. Кати навіть торгували кров'ю і частинами тілами страчених [20,с.66-67].

Саме через такі криваві традиції більшість людей цуралися катів, ставлячись до них, як до прокажених. Люди добре розуміли, що зазвичай у кати йшли патологічно кровожерні, психічно збочені нелюди зі схильністю до садизму. А із середовища кримінальних злочинців виходили найстрашніші кати. Горбань сам застав криваві більшовицькі «чрезвычайки», основний контингент яких склали кримінальні злочинці. Саме вони відзначилися найбільшими несамовитими звірствами. Судячи з усього, саме робота катом і запустила в Мацапури процес незворотних психічних змін, який і призвів до здійснення ним низки нелюдських звірств. Наприклад, під час Червоного терору у психлікарнях Росії було масово зафіксовано так звану «хворобу катів», коли червоні вбивці божеволіли від постійного виконання кривавих злочинів [13,с.143].

Про те, що на своїй кривавій роботі кати часто сходили з глузду, яскраво свідчать оприлюднені нещодавно біографії штатних катів сталінського НКВД, в яких, як наслідок їх «професії», було офіційно діагностовано шизофренію, паранюю, інші патологічні розлади психіки; вони спивались, і в більшості закінчували життя самогубством [6,с.91].

Красномовним підтвердженням таких психічних патологій у катів є відкриті влітку 1941 року, після поспішної втечі сталінських орд, тюрми НКВД по всій Західній Україні [16,с.267].

У цих енкаведистських катівнях Львова, Дрогобича, Золочева, Тернополя, Самбора були знайдені тіла жертв із здертою шкірою, виколотими очима, знятими скальпами, відрубаними статевими органами, вирізаними язиками, жінок із відрізнаними грудьми, вирізаними плодами, які натомість зашивалися в розпороті животи монахинь та священників. Думаю, що і сам Горбань в глибині душі розумів, що в його епоху Мацапура і його монстри правильного кримінально-пролетарського походження («гегемони революції»), без сумніву, опинилися б у складі озброєного загону партії більшовиків, і стали б органічною частиною чекістської системи масового знищення класових ворогів. Наступне. За весь час перебування в банді ані Таран, ані Ревіцький, навіть не підозрюють, що згідно запорозької традиції саме хтось із них, а не кат Мацапура, має в ній ватагувати. Тому виникає питання: чи були насправді ці нелюди запорожцями? У справі є показовий епізод як під Кругликом ці горлорізи скоїли напад на двох справжніх запорожців, які їздили в купецьких справах. При цьому одного купця-запорожця бандити забили, а їх майно розграбували. Зрозуміло, що коли б Мацапурині недолюдки дійсно були б справжніми запорожцями, таке було б неприпустимим. За законами Січі вбивство товариша вважалося страшним злочином, таких вбивць чекала страшна смерть: живими їх закопували в землю разом із вбитими. І, звичайно, коли б на

Запорожжі знайшлися сліди цих бузувірів, про них би тут же стало відомо Генеральній Військовій канцелярії. Адже, як впливає з справи, зважаючи на особливу резонансність злочинів, розшук членів банди Мацапури вівся з усією відповідальністю. Натомість, пошуки не виявили слідів цих «запорожців» ні на Січі, ні будь-де в Гетьманщині. Усе це промовисто вказує на те, що вони були такими ж як і Мацапура – звичайними бандитами, які з метою заплутати сліди назвали себе запорожцями, а Мацапура, який ніколи на Січі не бував, сприймав їх вигадки за чисту монету. Підтверджує наше припущення те, що у цій групі псевдозапорожців був писар Василь Ревницький, який спеціалізувався на виготовленні фальшивих паспортів: «...написав там же, біля Телепня паспорт на папері, котрий разом з чорнилами він при собі мав, а інший, старий паспорт, котрий був у нього ж, грамотного, віддав Тарану, сам же з ним та іншими ще товаришами, їх було троє чоловік, пішли продавати горілку» [2, с. 180-181].

Завдяки такому кримінальному таланту Ревницького псевдозапорожці з легкістю могли перетворюватись на міщан, купців чи навіть на царських дітей. Причому писар випишував фальшиві паспорти московською мовою, отже мав добре її знати. Не виключено, що ці бузувіри могли бути етнічними московитами, адже оперували вони на московсько-українському прикордонні. Цим і можна пояснити те, чому, незважаючи на найретельніший розшук, ні Тарана, ні решту псевдозапорожців не могли знайти на території Гетьманщини, що змушений визнати і сам Горбань [2, с. 184].

Як правило, не спіймані бандити продовжують творити подібні злочини, поки їх не спіймають, натомість у Гетьманщині після зникнення Тарана зі спільниками криваві звірства припинились. Варто звернути увагу і на той факт, що в ті часи людоїдство було поширене, перш за все, на території сучасної Росії, про що також згадує Горбань [2, с. 190]. Ось характерний приклад тамтешньої усної народної творчості: «Я изъ рукъ, изъ ногъ короватъ смощу, Изъ буйной головы яндову скую, Изъ глазъ его я чары солью, Изъ крови его пьяно пиво сварю, А изъ сала его свечей налью» [12, с. 75].

Цікаво, що серед кримінальних злочинців московії звичаєвий канібалізм зберігся й до наших днів. «Вори», втікаючи із сибірських таборів, беруть із собою одного або й кількох молодих в'язнів, яких називають на жаргоні «корова» або «консерва», з метою з'ясувати їх у дорозі. Ця жаклива традиція зафіксована у так званих «каторжних» піснях: Пока шли мы с Тюмени, – Ели мы гусей, А как шли мы до Онора, – Жрали мы людей [8, с. 292].

Згідно цієї кримінальної традиції, «вори» при закінченні харчів чекали, коли «консерва» засне, й тоді по-підлому вбивали «її» та пожирали: « И многие идут бродяжить, Сманив товарищей своих, А как устал, – кто с ним приляжет,

Того уж вечный сон постиг. Убьют и тело вырезают, Огонь разводят – и шашлык Его и им же поминают, И не один уж так погиб [5, с. 55-56].

Для порівняння: за всю історію існування Запорозької Січі жодного випадку канібалізму там зафіксовано не було. Варто уважніше придивитися і до ворожіння псевдохарактерників, яке зафіксовано у справі. Ці нелюди, схопивши вагітну жінку, згвалтували її, а потім один із виродків – Таран – вирізав в неї із живота зародок ненародженої дитини, щоб ворожити на ньому «чи їх спіймають». Згодом із тіла дитини Таран вирізав серце і на ньому також ворожив, підкидуючи його над вогнем, а потім кидали кожному з бандитів чи зловить. Пізніше серце разом із нутрощами дитини засмажили та з'їли [2, с. 178-179].

Як свідчать історичні факти, така бузувірська поведінка абсолютно не притаманна запорізьким козакам. На противагу цьому дикунству, січові лицарі, з їх культом вшанування Божої Матері Покрови, ставилися до чарівної половини людства з великих піететом і навіть деяким острахом (тому, наприклад, жінкам не можна було перебувати на Січі). До того ж серед запорожців існувало переконання, що зневажання жінок (особливо вагітних), як і дітей чи стариків, неминуче призводить козака до поразки на війні, і навіть смерті. Більш детально про ці переконання можна прочитати у моїй праці «Тасмниці бойових мистецтв України», яким присвячено окремий розділ «Моральність воїна і військова щастя» [9, с. 169-176].

Крім того, у своїх книгах «Тасмниці Бойових Мистецтв України» та «Загадки козацьких характерників» я наводжу чимало згадок сучасників про козаків і їх отаманів, які ворожили перед битвою чи вміли замовляти зброю. І ніде серед численних фактів не зустрічається нічого подібного до вирізання плоду у вагітних чи людожерства. Навпаки, всі, хто мали можливість бачити характерницькі практики козаків, аж ніяк не вважали їх ані людожерськими, ані антихристиянськими. Нагадаємо кілька таких свідчень. Хоча я опублікував їх ще в 2003 році, борці з характерниками замовчують їх, бо бояться визнати, що характерництво уціліло після знищення Січі. Першим надамо слово наказному отаманові Азовського, а згодом Чорноморського козацьких військ, бойового генерала Якова Кухаренка, приятеля Тараса Шевченка. Народився і виріс він серед старих запорожців, а ставши в лави Чорноморського козацтва, не раз безпосередньо водив у бої знаменитих чорноморських пластунів, в яких зберігалась і передавалась наступним поколінням характерницька наука: «При пластунах були охочі хлопці, при них вони і зростали, а вивчившись характерства робилися пластунами» [11, с. 66]. У п'єсі «Чорноморський побит» Я. Кухаренко так описує характерника: «... чоловік у всьому тямущий: чи ружа спортить, або направить, – від кулі, від гадюки, уроків, заговорів, від любощів, нелюбощів, сказано, – характерник, та й годі» [11, с. 21-22].

При цьому отаман, який був надзвичайно порядною і чесною людиною, за що його дуже цінував Тарас Шевченко, не вбачає в характерництві абсолютно нічого неприйняттого для суспільства, а навпаки пропагує як цікаву українську етнографічну самобутність. Спостереження Кухаренка доповнює чорноморський козак, бойовий

генерал Іван Попко. Для нас його свічення є особливо цінними ще й тому, що І.Попко народився в сім'ї козацького священика, і перед тим як стати на військову службу встиг закінчити Астраханську духовну семінарію, і навіть навчався в Московській Духовній академії, тому добре орієнтувався в богословських питаннях. Так само як і Я.Кухаренко, розкриваючи завісу таємничості над характерницькими практиками пластунів, І.Попко не лише не знаходить там ніяких зв'язних людожерських практик, але й авторитетно стверджує, що характерництво не становить загрози християнству: «Взагалі пластуни мають свої таємні правила, свої перекази, свої повір'я і так звані характерства: замовляння від кулі, від обпою гарячого коня, від укусу змії; наговори на рушницю і пастку; «замовляння крові», яка тече з рани і інші; але їх забобони не на шкоду вірі, і не заважають їм ставити свічку святому Євстафію, який в земному своєму житті був майстерним воїном і стрільцем, і удостоївся бачити на рогах гнаного ним пустелею оленя, хрест, з розп'ятим на ньому Господом» [14,с.159].

Для підтвердження І.Попко навіть наводить той аргумент, що всі характерницькі замовляння починаються зі згадки Господа: «Я стану шептати, ти ж, Боже, ратувати...» [14,с.159].

До того ж, будучи надзвичайно освіченим (знав дев'ять мов), І.Попко дав чітке визначення характерства – волхвування на випадковості війни (а не розбійництва), і спробував розкрити походження терміну «характерник» від латинського *caractère*, першим звернувши увагу на існування захисного амулета під назвою «характер» аж у Франції: «Не можна не звернути увагу на саме слово характерництво, яким визначається будь-яке волхвування на випадковості війни, а особливо заклинання або знамення, котре захищає воїна від рани в бою. Відомо, що подібний забобон і у французів виражається словом *caractère*. Наприклад: “Il ne fut pas tué, parcequ'il portait un caractère. – Він не був убитий, оскільки він носив «характер» [14,с.159].

Зараз можна лише гадати, чи цей термін залишився їм у спадок від давніх гальських жерців - друїдів, чи може примандрував туди разом з козаками Богуна і Сірка в часи Тридцятилітньої війни? [9,с.30].

Цікаво, що при арешті «характерника» Мацапури і його бандитів у жодного з них не було виявлено такого «характеру» чи то у вигляді магічного амулета, чи, бодай, у вигляді особливої мітки на тілі. Як бачимо зі свідчень, характерники, перш за все, замовляли вогнепальну зброю (як на людей із чисто кримінальною зброєю – кийками і ножами, в той час як традиційною зброєю запорозьких козаків були шаблі, рушниці, списи. Зрештою й сам Горбань, уважно проаналізувавши відповідну криміналістичну та етнологічну літературу, змушений був визнати, що ворожіння над серцем дитини – це пережиток первісної магії, який зберігся саме в середовищі кримінальників: «Ворожіння над внутрішностями тварин є давнього походження, і в цьому ворожінні під серцем дитини маємо теж пережиток з життя первісного суспільства, пережиток, що зберігся тільки серед одних кіл населення – серед злочинців» [2,с.191].

Ця зв'язка традиція базувалась на абсолютно дикому забобоні, який був поширений серед розбійників: «Серед професійних злочинців побутує інше, набагато жажливіше переконання, нібито серце ненародженої дитини дає людині надприродну силу: той, хто з'їв таке серце, той отримує здатність літати, а хто скуштував шматки з 9-ти сердець, той може безкарно здійснювати злочини: ніхто не в стані затримати такого чоловіка; якщо навіть його випадково арештують, то його не втримають у в'язниці ні важкі ланцюги, ні грубі стіни, тому, що він зможе стати невидимим, літати в повітрі і відкривати всі замки. Чоловік, що бажає набути подібну силу, повинен не лише зарізати 9 вагітних жінок, але й видобути з їх животів 9 хлопчиків, бо серця дівчаток таємного впливу не мають» [12,с.76].

Врешті-решт про те, що людожерська магія була саме бандитською, підтверджує і зізнання самих злочинців, яке наводить Горбань: «З Мацапуриної ватаги 9 їли людське м'ясо і їло його «чтоб смелыми быть к разбою» [2,с.190].

Отже, мацапурівці вважали себе розбійниками, а не «характерниками» чи «гайдамаками», а свою магію чисто розбійницькою. Як бачимо, спроби сталінського історика Горбаня видати серійного вбивцю та гвалтівника за характерника при серйозній перевірці не витримують жодної критики. Його псевдонаукові конструкції є відверто тенденційними й непереконливими, а їх метою є намагання через демонстрацію найдикіших інстинктів зграї звироднілих маргіналів з числа криміналітету спаскудити самі поняття гайдамацтва і характерництва як чужі і ворожі московсько-сталінському трактуванню історії. Фактично, перед нами класичний зразок маніпуляції свідомістю, який у теорії і практиці спецпропаганди має назву «метод великої брехні» [10,с.318].

Суть цього методу наступна: з максимальним ступенем переконання запропонувати аудиторії настільки вражаючу брехню, що простому обивателю неможливо повірити, що такі речі можна вигадати. При цьому грамотно скомпонована «велика брехня» викликає в людини глибоку психоемоційну травму, котра згодом надовго визначає її сприйняття даного явища всупереч логіці і здоровому глузду. Як показує практика, при методі «великої брехні» особливо ефективно спрацьовують саме описи звірств над дітьми і жінками. Тому і повідомлення про «гадання на вирізаних з утроби матері дітях», внаслідок сильної емоційної травми, яку воно викликає, може надовго сформувавши в людини, що отримала таку шоковую інформацію, потрібні погляди. Все це дає підстави стверджувати, що оголошення Мацапури та його горлорізів «гайдамаками» і «характерниками» було спробою сталінського режиму методами спецпропаганди спалювати, здискредитувати самотутню лицарську традицію характерництва, заплямувати її тавром людожерства і бандитизму, змусити українців з огидою відвернутися від неї. Якщо говорити сучасною мовою, ми маємо справу з класичною інформаційною спецоперацією проти України тих часів.

Список використаних джерел та літератури:

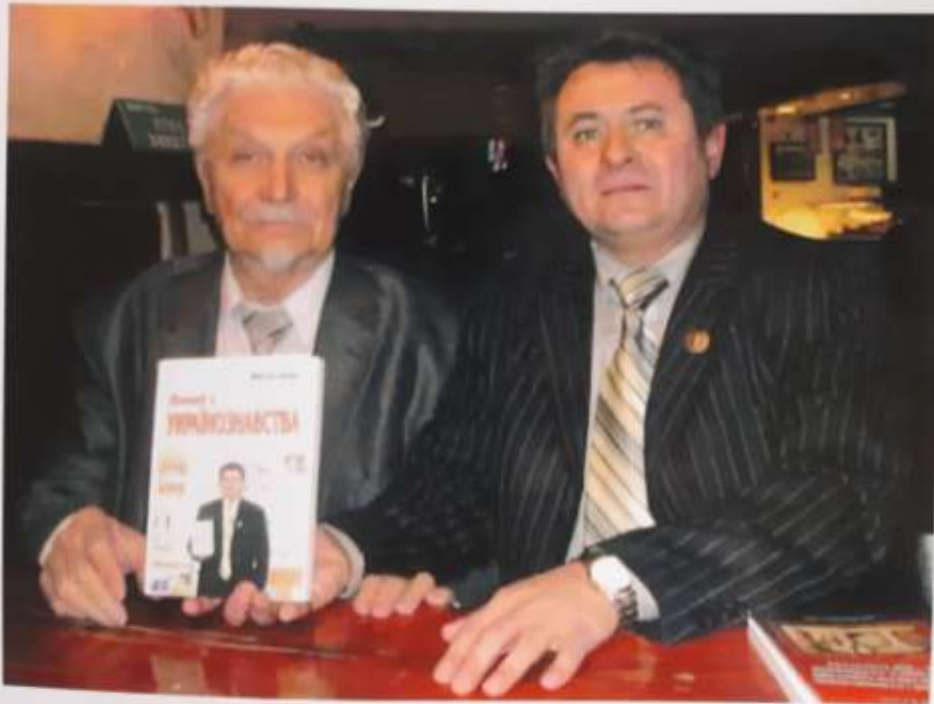
1. Білецький-Носенко П. Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1966.
2. Горбань М. Розбійник Мацапура (побутово-історичний нарис) Схід – Захід: Історико-культурологічний збірник. Випуск 2. – Харків: Майдан, 1999. – С. 174-197.
3. Демчук С. Російсько-радянська пропаганда: як «куркулі» і «петлюрівці» стали «хунтою» і «фашистами» https://texty.org.ua/articles/60284/Rosijskoradanska_propaganda_jak_kurkuli_i_petlurivci_staly-60284/:// HYPERLINK.
4. Доценко О. Зимовий похід (6.XII 19 – 6.V 20). – Варшава: 1932. – С.150.
5. Дорошевич В. Сахалін (Каторга). - Москва: 1903. – С.55-56.
6. Игнатов В. Д. Палачи и казни в истории России и СРСР. – Москва: Вече, 2014. – С.91.
7. Каляндрук Т. Б. Загадки козацьких характерників. – Львів: ЛА «Піраміда», 2004. – С.93.
8. Каляндрук Т. Б. Козаки. Слов'яни проти орди. – Львів: ЛА «Піраміда», 2017. – С.93.
9. Каляндрук Т. Б. Таємниці бойових мистецтв України. – Львів: ЛА «Піраміда», 2003. – С.93.
10. Крысько В. Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) / Под общ. ред. А. Е. Тараса. – Мн.: Харвест, 1999. – С.168.
11. Кухаренко Я. Г. Твори. – Прага: Видання громади Українців з Кубані, 1928. – С. 21-22.
12. Левенстимь А. А. Суевєріє вь его отношеніи кь уголовному праву. – С.-Петербургъ: 1897. – С.76.
13. Мельгунов С. П. Красный террор в России – Москва: СП. «РУСО», «P.S.», 1990. – С.143
14. Попка И. Черноморские Козаки вь ихъ гражданскомъ и военномъ быту. – Санкт-Петербургъ, 1858. – С.159.
15. Рігельман О. Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків взагалі. – Київ: Либідь, 1994.
16. Романів О. Федущак І. Західноукраїнська трагедія. – Львів-Нью Йорк: Вид. НТШ, 2002. – С. 267.
17. Харитоновна В.И. Политика, корректирующая традиции: (нео)шаманы и (нео)шаманизм в СССР и РФ (1922-2010 гг.)//Národnostní politika na teritoriu bývaleho SSSR/ František Bahenský a kolektiv. Etnologický ústav Akademie věd České Republiky, V.V.I.: Praga, 2010. – S.87. – S. – S.98.
18. Чубинский П. Несколько народных исторических преданий // Записки Юго задного Отдела Императорскаго Русскаго Географическаго Общества. – Киевъ, 1874. – Т.I. – С. 294.
19. Шевченко Т. Кобзар. – Київ: Дніпро, 1984. – С.280.
20. Штракь Г.Л. Кровь вь верованіяхъ и суевєріяхъ человечества (Народная медицина и вопросъ о крови вь ритуале евреевъ) С.-Петербургъ. – 1911 г. – С.76.

Міністерство освіти і науки України
Національний науково-дослідний Інститут Українознавства
Інститут Східної Європи
Ministry of Education and Science of Ukraine
National Scientific Research Institute of Ukrainian Studies
Department of Ukrainian Studies of the Eastern-European Institute

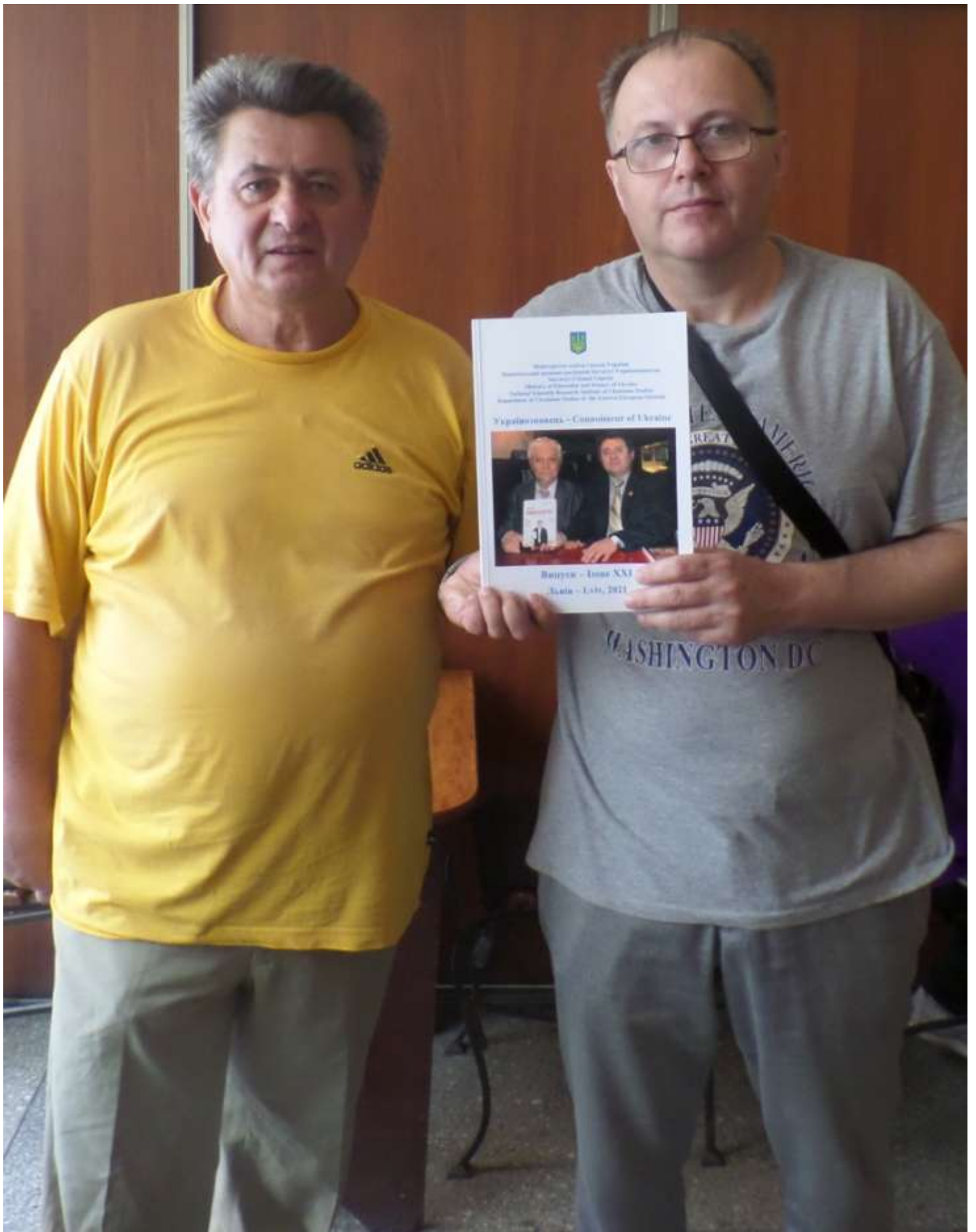
Українознавець - Connoisseur of Ukraine

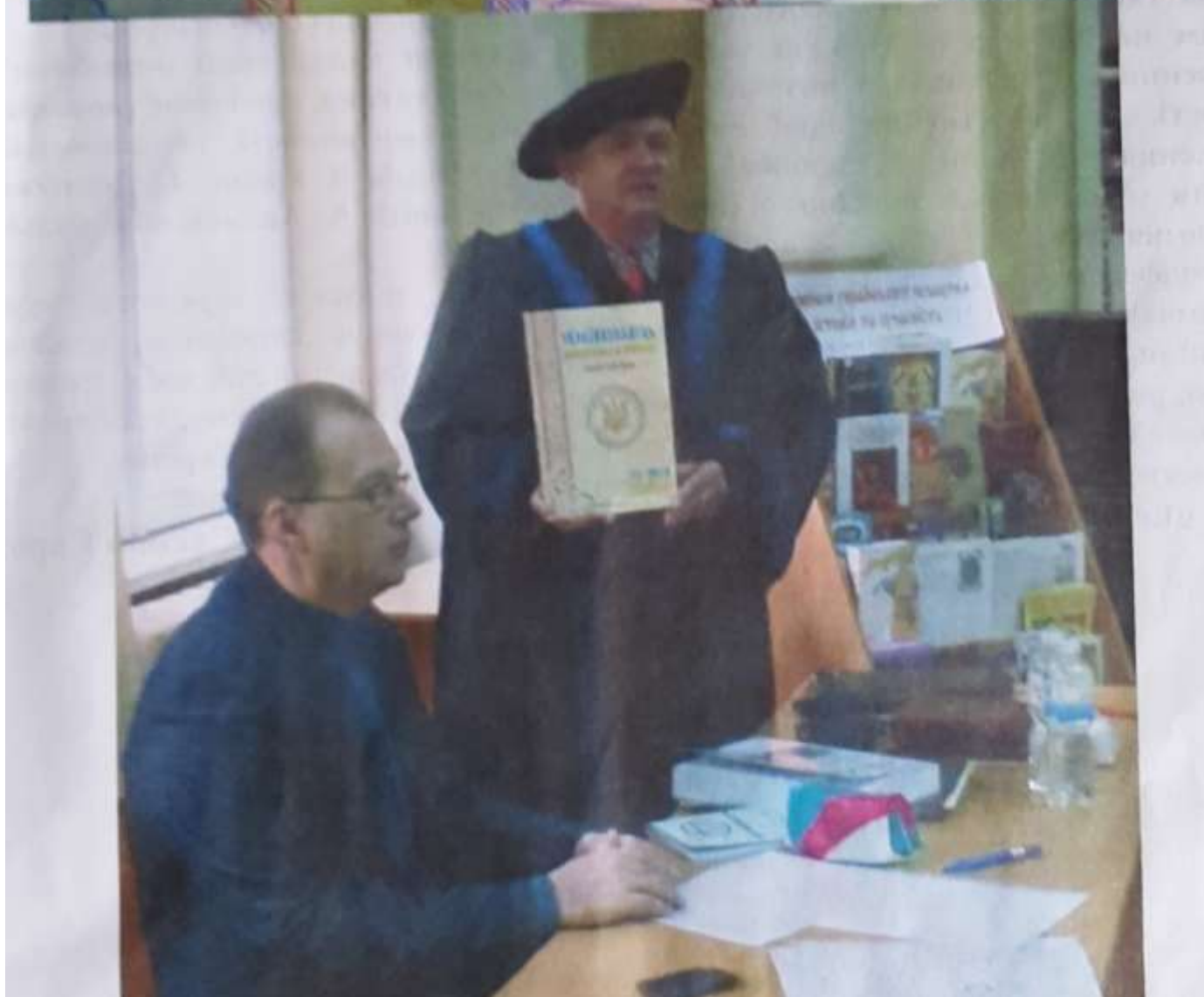

Випуск – Issue XXI

ЛЬВІВ – Lviv, 2021

Міністерство освіти і науки України
Національний науково-дослідний Інститут Українознавства
Інститут Східної Європи
Ministry of Education and Science of Ukraine
National Scientific Research Institute of Ukrainian Studies
The Eastern-European Institute

Українознавець - Connoisseur of Ukraine

Випуск – Issue XX
Львів – Lviv, 2020